

Elżbieta Michalik

"Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce", red. B. Szmulik i M. Żmigrodzki, Lublin 2002 : [recenzja]

Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio K, Politologia 10, 197-199

2003

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Proces formowania się diaspory wietnamskiej w Polsce jest przedmiotem analizy Teresy Halikowej.⁴ Część pierwszą zamyka artykuł Barbary Cieślińskiej o *Zastosowaniu koncepcji pogranicza do analizy społeczności migracyjnych*, w którym autorka podkreśla dychotomię – trwanie i zmianę, jako cechę wspólną obu zjawisk: pogranicza i nowych mniejszości.

Druga, znacznie skromniejsza część zatytułowana *Przeglądy i poglądy* zawiera: recenzję Ewy Kowalskiej-Dąbrowskiej książki Z. Malczewskiego TChr.: *W służbie Kościoła i Polonii. Towarzystwo Chrystusowe: Funkcje społeczne i duszpasterskie w środowisku polonijnym w Ameryce Łacińskiej*, Warszawa 1998; głosy w dyskusji: Jadwigi Winidowej – *Uwagi na temat migracji wewnętrznych w Bangladeszu*, Jana E. Zamojskiego – *Mit powrotu: diaspory i kraj ojczysty*, oraz informację Włodzimierza Osadczego zatytułowaną: *Na drodze do jubileuszu. Z dorobku naukowo-wydawniczego Instytutu Badań nad Polonią i Duszpasterstwem Polonijnym Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego*.

Niewątpliwą zaletą omawianego tomu jest wskazanie kierunków w pracach badawczych analizujących zjawiska migracji i etniczności. Walorem jest różnorodność zaprezentowanych społeczności diasporycznych. Zabrakło historycznego wprowadzenia do analizowanego zjawiska, jakim są diaspory. Publikacja nie przynosi ugruntowanych rozwiązań badawczych, ale wykazuje niewątpliwą przydatność w badaniach nad migracjami zastosowanego ujęcia teoretycznego. Dowodzi ponadto, że zastąpienie w badaniach naukowych terminów wychodźstwo, emigracja pojęciem diaspora nie jest li tylko zabiegiem kosmetycznym, a uzasadnionym rozszerzeniem pola badawczego. Na koniec przydałyby się syntetyczne wnioski (choć na te być może jest jeszcze za wcześnie) lub choćby ocena, na ile konferencja i prezentowane materiały wyczerpują podjęte zadania.

Elżbieta Michalik

***Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce.* Praca zbiorowa pod redakcją B. Szmulika i M. Żmigrodzkiego, Lublin 2002, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, s. 520**

Nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej ukazała się pozycja pod tytułem: *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce*. Jest to praca zbiorowa wybitnych polskich politologów, pod redakcją Bogumiła Szmulika i Marka Żmigrodzkiego.

Publikacja ta, co zaznaczyli we wstępie redaktorzy, stanowi swego rodzaju próbę integracji środowiska politologicznego. Wśród autorów znaleźli się przedstawiciele większości ośrodków uniwersyteckich w Polsce.

Zdaniem redaktorów: „opracowanie [...] jest podręcznikiem akademickim, powstałym głównie z myślą o studentach politologii, ale nie tylko. Mogą więc korzystać z niego również studenci innych kierunków humanistycznych, takich jak chociażby socjologia, prawo lub administracja – zwłaszcza w części poświęconej państwu”.

Omawiana pozycja składa się ze wstępu, dwóch zasadniczych części i dołączonego na końcu aneksu zawierającego noty o autorach.

Części pierwsza zatytułowana: *Państwo* zawiera siedem rozdziałów. Pierwszy z nich: *Pojęcie, sposoby definiowania oraz cechy państwa*, autorstwa Bogumiła Szmulika i Marka Żmigrodzkiego, prezentuje zagadnienia wstępne oraz podstawową siatkę pojęciową nauki o państwie. Przedstawione tu zostały sposoby definiowania pojęcia „państwo” oraz liczne typologie wyżej wspomnianych definicji. Omówione zostały cechy państwa jako organizacji: politycznej, przymusowej, terytorialnej oraz suwerennej.

⁴ Problem wietnamskich imigrantów w polskich badaniach nie jest zupełnie nowy. Szkoda, że autorka nie zauważyła prac np. S. Łodzińskiego.

W rozdziale drugim: *Geneza państwa*, autorzy – Bogumił Szmulik i Marek Żmigrodzki prezentują i omawiają liczne doktryny na temat powstania państwa. Poszczególne poglądy zostały zaprezentowane w kolejności chronologicznej, poczynając od myśli starożytnej, poprzez doktryny średniowieczne, aż do kolejnych poglądów epoki nowożytnej i doktryny prawa międzynarodowego.

Rozdział trzeci: *Typ i forma państwa*, autorstwa Bogumiła Szmulika i Marka Żmigrodzkiego poświęcony jest omówieniu sposobów pojmowania pojęcia „typ państwa”, a także prezentacji licznych klasyfikacji typów państwa. W tym rozdziale znajdują się nadto wiadomości dotyczące genezy pojęcia „forma państwa”, jak i klasyfikacja form państwa.

Rozdział czwarty: *Funkcje państwa*, autor, Andrzej Korybski poświęcił analizie metod i technik badawczych funkcji państwa, aspektom pojmowania tegoż pojęcia i charakterystyce różnych funkcji państwa.

Przedmiotem piątego rozdziału: *Państwo prawa*, Marian Grzybowski uczynił poszczególne cechy państwa prawa i rozważania teoretyczne związane z tą zasadą ustrojową.

W rozdziale szóstym: *Autorytaryzm i totalitaryzm*, autorzy: Bogumił Szmulik i Marek Żmigrodzki prezentują bardzo szeroko pojęcie „autorytaryzmu” i „totalitaryzmu”. W dalszej części tegoż rozdziału znajduje się charakterystyka obu reżimów, uzupełniona bardzo interesującą analizą porównawczą państw totalitarnych i autorytarnych, która to analiza została przedstawiona w formie czytelnej tabeli o dużych walorach poznawczych.

Ostatni rozdział części pierwszej napisany został przez Andrzeja Chodubskiego, a zatytułowany jest: *Jednostka, naród, państwo*. Jest to jeden z obszerniejszych rozdziałów omawianej pracy zbiorowej, a poświęcony został wymienionym w tytule wyjątkowym podmiotom praktyki politycznej (jednostce, narodowi, państwu), które kształtują określoną rzeczywistość społeczno-polityczną, przeobrażają ją w kierunku zgodnym z własnym interesem i potrzebami, wpływają na zachowanie i położenie innych instytucji politycznych.

Druga część zatytułowana została: *Polityka* i zawiera czternaście kolejnych rozdziałów. Rozdział ósmy: *Wprowadzenie do normatywnej teorii władzy politycznej*, autorstwa Krzysztofa Pałeckiego, przedstawia omówienie pojęć: „władza”, „władza polityczna”, „podmiotowość społeczna”, „stosunek społeczny”. Znajdują się tu rozważania na temat władzy jako kategorii stosunku społecznego, kryteriów rozmiarów władzy, metod realizacji władzy politycznej.

Rozdział dziewiąty: *Legitymizacja władzy*, Wojciech Sokół poświęcił przede wszystkim typologiom legitymizacji, jak również metodologicznym i aksjologicznym dylematom związanym z pojęciem „legitymizacji władzy”. Rozdział ten zawiera tabele i rysunki, które są bardzo pomocne w zrozumieniu omawianych zagadnień.

Rozdziały: dziesiąty i jedenasty napisane zostały przez Sylwestra Wróbla, a poświęcone zostały odpowiednio: rozdział dziesiąty – polityce i procesowi politycznemu, a rozdział jedenasty – zachowaniu politycznemu i działaniu politycznemu. Obydwa rozdziały zawierają szerokie omówienie kwestii definicyjnych i różnych aspektów prezentowanych pojęć politologicznych. Te kluczowe dla nauki o polityce zagadnienia zostały przedstawione w sposób niezwykle przystępny i interesujący.

Rozdział dwunasty: *Decyzje polityczne i proces decyzyjny*, autor, Henryk Komarnicki, poświęcił omówieniu znaczenia pojęcia: „decyzja polityczna”, typów uwarunkowań, które mają wpływ na podejmowanie konkretnych decyzji w polityce. W dalszej części omawianego rozdziału Henryk Komarnicki zajmuje się przedstawieniem modeli procesu decyzyjnego, zakresu przedmiotowego, a przede wszystkim zakresu podmiotowego procesów decyzyjnych w polityce.

W rozdziale trzynastym Grażyna Ulicka prezentuje poszczególne determinanty polityki. Jak zaznacza sama autorka, omawiany rozdział poświęcony jest „próbie znalezienia odpowiedzi na pytanie, jakie czynniki determinują kształt zjawisk i przebieg procesów politycznych [...]”. Znajduje w nim czytelnik rozważania na temat wzajemnych zależności i wpływu pojęć, takich jak: „ideologia”, „prawo”, „gospodarka”, „kultura”, „etyka” na politykę.

Rozdział czternasty: *Kultura polityczna*, autorstwa Karola B. Jankowskiego to przedstawienie genezy i próby definicji pojęcia „kultura polityczna”. Wyczerpująco zostały przedstawione poglądy Almonda, Verby i Powella na kulturę polityczną. Na szczególną uwagę i podkreślenie zasługuje

paragraf czwarty omawianego rozdziału, w którym to autor zajął się analizą przypadku Polski i kultury politycznej w naszym kraju. Rozważania teoretyczne poparte są licznymi przykładami, które ułatwiają zrozumienie omawianej problematyki.

Rozdział piętnasty: *Systemy polityczne*, autor, Konstanty Adam Wojtaszczyk poświęcił istocie i typologii systemów politycznych. Swoje uwagi autor zilustrował licznymi schematami i tabelami, które w znacznym stopniu podnoszą walor poznawczy i czynią ten rozdział niezwykle interesującym.

W rozdziale szesnastym: *Interes polityczny – proces instytucjonalizacji polityki grup interesu oraz jej modele*, autor, Ryszard Herbut zajmuje się próbą definicji interesu politycznego, prezentacją podmiotów będących nosicielami określonych interesów politycznych (kryjącymi się za nimi wartościami, oczekiwaniami i potrzebami) oraz czterech modeli polityki grup interesów.

Rozdział siedemnasty, autorstwa Bogumiła Szmulika i Marka Żmigrodzkiego jest przedstawieniem problematyki związanej z szeroko rozumianym konfliktem politycznym. Czytelnik odnajdzie w nim definicje, charakterystykę, a także metody rozstrzygania konfliktów społecznych.

W rozdziale osiemnastym: *Aksjologiczne elementy polityki*, autor, Marek Pietraś, zajmuje się próbą odpowiedzi na pytanie: „[...] w imię czego podmioty polityki podejmują decyzje i działania, co je motywuje i określa hierarchię ich preferencji, jak te zachowania są regulowane?”. Autor prezentuje poglądy i rozważania na temat wartości i wynikających z nich norm, jako aksjologicznych elementów polityki.

Kolejny dziewiętnasty rozdział, autorstwa Bogumiła Szmulika i Marka Żmigrodzkiego, poświęcony został elitom politycznym, ich charakterystyce, strukturze i typologii.

W rozdziale dwudziestym Andrzej Jabłoński szeroko omawia zagadnienia dotyczące opinii publicznej, zarówno aspektów teoretycznych, jak i praktycznych, a także jej przemożnego wpływu na politykę. Swoje rozważania autor bogato zilustrował wykresami.

Rozdział dwudziesty pierwszy: *Przywództwo polityczne*, autorstwa Andrzeja Antoszewskiego, poświęcony jest niezwykle ciekawej tematyce przywództwa politycznego, rozważanego przez autora w kontekście „[...] władzy, rozumianej jako zdolność narzucania posłuchu i wpływu, pojmanego jako powtarzające się ukierunkowanie działania jednych aktorów politycznych przez innych [...]”.

Powyższa publikacja pozostawia w pewnych fragmentach jednak niedosyt. Przede wszystkim rozdział poświęcony państwu prawa wydaje się być napisany w sposób pobieżny. Nadto rozdział dotyczący funkcji państwa jest napisany dosyć hermetycznym językiem, co może utrudnić jego odbiór przez osoby niezajmujące się problematyką politologiczną. Redaktorzy mają świadomość, iż proponowana czytelnikom pozycja nie jest opracowaniem całościowym, ale słusznie argumentują, iż „brak na przykład tematów dotyczących partii politycznych i systemów politycznych oraz niektórych podmiotów polityki, a także współczesnych doktryn politycznych wynika z dostosowania zawartych w podręczniku treści do programu przedmiotu sformułowanego w tytule”.

Mimo kilku uwag krytycznych opracowanie *Wprowadzenie do nauki o państwie i polityce* zasługuje, jak najbardziej, na pozytywną ocenę. Jest to rzetelna praca podbudowana zarówno badaniami naukowymi autorów, jak i zebraną przez nich obszerną literaturą przedmiotu. Zamieszczony na końcu każdego rozdziału wykaz literatury niewątpliwie wzbogaca omawianą pozycję, stanowi pokazny informator bibliograficzny i może być bardzo pomocny przy opracowywaniu poszczególnych zagadnień z omawianej tematyki. Na szczególne podkreślenie zasługuje fakt, iż książka napisana jest w sposób czytelny. Odbiór i przyswojenie treści w niej zawartej niebawale wspomaga układ graficzny, a przede wszystkim wyodrębnienie najważniejszych definicji w tekście, a także umieszczenie przez niektórych autorów tabel i rysunków, co podnosi jeszcze walory edukacyjne i poznawcze.

Powstała książka jest interesująca, potrzebna i odmienna od już dostępnych na rynku. Można oczekiwać, że przyczyni się do urozmaicenia dydaktyki przedmiotu. Godna jest polecenia zarówno tym, którzy naukowo zajmują się problematyką nauki o państwie i polityce, jak i tym, którzy chcą się zapoznać z tą niebawale interesującą dziedziną wiedzy.

Marta Michalczuk